

عوانشی
زقده از آثار
امیر خان
محسن شاهنگی

کتاب اندیشه

خوانشی نقادانه از آثار رضا امیرخانی

محمدحسن شاهنگی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: آرزو آقابابیان

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

دست: ۱۱۰۰۰ تومان

پ و سحافی: هنگام

کانون اندیشه جوان

سرشناسه: شاهنگی، محمدحسن، ۱۳۶۰ -

عنوان و نام پدیدآور: خوانشی نقادانه از آثار رضا امیرخانی

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۱۷۱

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ ریال شابک: ۳-۲۲۶-۱۵۹-۶۷۸-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص ۱۶۷-۱۶۸، همچنین به صورت زیرنویس یادداشت: نماد

موضوع: امیرخانی، رضا، ۱۳۵۲ - نقد و تفسیر. موضوع: داستان‌های فارسی - قرن ۱۲ - تاریخ و ادبیات

موضوع: داستان‌نویسان ایرانی - قرن ۱۴ - نقد و تفسیر.

شناسه افزوده: کانون اندیشه جوان.

رده‌بندی کنگره: ۸۱۳/۶۲ ۱۳۹۴ ۸۵۳/۸۳۴۵/۷۹۵۳ PIR

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۳۲۷۵۵

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۷.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	در آمد.....
۱۳.....	مقدمه (به قلم دکتر محمد رضا سنگری).....
۱۷.....	تأملی بر ادبیات داستانی پیش از انقلاب اسلامی (به قلم احمد شاکری).....
۳۱.....	پیش نشست: چرا رضا امیرخانی؟.....
۴۵.....	نشست اول: شخصیت شناسی رضا امیرخانی.....
۷۷.....	نشست دوم: ویژگی های نثر رضا امیرخانی.....
۹۹.....	نشست سوم: سنت و مدرنیته در آثار رضا امیرخانی.....
۱۱۹.....	نشست چهارم: تجربه نگاری در آثار رضا امیرخانی.....
۱۱.....	ضمائم.....
۱۶۱.....	تصاویر برگزیده.....
۱۶۷.....	کتابنامه.....
۱۶۹.....	نمایه اعلام.....

پیشگفتار

امروزه رضا امیرخانی سهم ارزشمند و درخور توجهی از ادبیات ایران را به خود اختصاص داده و آثارش از هر حیث شایسته توجه، نقد، تحلیل و بررسی است. آثار متنوع امیرخانی علاوه بر پیوندی که با عرصه ادب و ادبیات داستانی دارد، اوضاع فرهنگی و اجتماعی جامعه امروز ایران را نشان می‌دهد و شناخت آنها می‌تواند زمینه مناسبی را برای دستیابی به حوزه اندیشه و عمل این نویسنده توانا و آینده‌دار فراهم کند. آثار امیرخانی فراتر از حوزه ادبیات‌اند و هریک حاوی پیام‌های اعتقادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی‌اند که خوانندگان را ضمن متن‌خوانی با مضامین فکری و فرهنگی آشنا می‌کند. در این کتاب، شاهد تلاشی متفاوت برای دستیابی به گونش از روش‌شناسی گفتمان‌محور برای مطالعات ادبی و شناخت ویژگی‌های آثار این نویسنده خواهید بود.

اثر حاضر نتیجه تلاش گروه ادب و هنر مرکز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پربر و بار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه

اسلامی^۱ است که با گروه‌های علمی «بینش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و اجتماعی»، «نظام‌ها و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی» و «سنت‌های حوزوی و آداب طلبگی» به افق‌های پیش‌رو و گام‌های پیش‌رو در عرصه فرهنگ جامعه اندیشیده و آثار مفیدی به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاکردن گرایش‌های دینی، معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواست‌های جوانان در زمینه‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی، از برجسته‌ترین اهداف فراور این مرکز است تا با رصد اوضاع روز جامعه، به موضوع‌های ضروری پرداخته، پژوهش‌هایی مفید، فریاند.

مرکز پژوهش‌های جوان در چهار سطح جوان، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید آثاری در قالب‌های توانگون شتاب گرفته است:

۱. مخاطبان «کتاب جوان» تحصیل‌کردگان دوره متوسطه‌اند و عموماً ۱۷ تا ۲۴ سال دارند.
۲. مخاطبان «کتاب دانشجو» دانش‌پژوهان سطح کاردان و کارشناسی و

۱. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با توجه به بایستگی تحقیقات دقیق، منسجم، نظریه‌پرووری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظام‌های اجتماعی مبتنی بر آن و پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقع فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، به‌عنوان نهادی علمی-پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشگاه حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

حدوداً ۱۸ تا ۲۶ ساله‌اند.

۳. مخاطبان «کتاب اندیشه» جوانانی هستند که مقطع کارشناسی را سپری کرده، حدوداً ۲۸ ساله‌اند.

۴. مخاطبان «کتاب طلبه» جوانانی هستند که سال‌های نخست و سطوح مقاطع کارشناسی و ارشد را می‌گذرانند.

گفتنی است، کتاب پیش‌رو از آثار سطح اندیشه این مرکز است. این مرکز با تقدیر از کوشش آقای محمدحسن شاهنگی در به‌ثمرنشدن این اثر، تلاش کرده مدیر گروه ادب و هنر، آقای محمد قاسمی‌پور، همکاری ارزیابان گرامی، آقایان دکتر حسن باقری و علی کاشفی‌پور، را ارج نهاده، صمیمانه در انتظار نقدها و پیشنهادها خوانندگان تیزبین نشسته است.

مرکز پژوهش‌های جوان

درآمد

بی‌شک، رمان‌های جزئی از هویت ادبی انقلاب اسلامی است. سوزن پرگار این نویسنده پرور مرکزینی به نام اندیشه و دغدغه دارد؛ اندیشه‌ای دغدغه‌مند و دغدغه‌ای اندیشه‌ورز. بارها به جهت سیاه‌کاری نمی‌کند. آنجا که احساس می‌کند باید عزیمت کند، راه را به بلستان می‌شود، هم‌سفر ارمیا، ته غرب را درمی‌آورد، هم‌قدم «رهبر» می‌شود و آنگاه که دیده‌هایش را ارزشمند یافت، قلم به دست می‌گیرد و دعوت می‌کند. او، تجربه‌های خوانندگی‌اش همراه شویم. او از اخلاق می‌گوید، موعظه می‌کند، دین را تبیین می‌شمارد، انسانیت را می‌ستاید و همه اینها را نه در متنی علمی و تخصصی که در میان سطور رمان‌ها، سفرنامه‌ها و مقالاتش، آرام و دلنشین پیشکش خوانندگان می‌کند.

در کنار نقد نویسندگان دگراندیش و آنهایی که با گفتمان انقلاب بی‌وفایی دارند، یکی از مهم‌ترین سیاست‌ها با رویکرد ایجابی، ارائه نمونه مناسب به مخاطب است تا با برجسته‌سازی نمونه موفق و تشریح لایه‌های فکری و پشتوانه‌های اندیشگانی نویسنده، دلایل توفیق و تأیید او آشکار شود و هم‌پیشگانش از او

الگوبرداری کنند. هدف این مجموعه نیز، در قالب میزگرد، گام برداشتن در این مسیر دشوار و دراز است.

پس از بررسی ویژگی‌های شخصیتی و سبک عمومی نثر امیرخانی، از میان همه آنچه درباره رضا و قلمش گفته یا نوشته‌اند، بررسی دو مؤلفه، بیش از همه، در میان تک‌تک واژگان و آثار وی، ضروری به نظر می‌رسد: اول اینکه تجربه‌نگاری بر آثار او چه جایگاه و رنگ‌وبویی دارد و دوم اینکه امیرخانی به مقوله سند و رزینته با چه عینکی می‌نگرد و اساساً رابطه میان این دو را از چه جنسی می‌داند.

مجموعه حاضر، نتیجه یک نشست و چهار نشست تخصصی صاحب‌نظران ادبیات اندیشه در گروه ادب و هنر مرکز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه با حضور استادان و نخبگانی همچون احمد شاکری، مرحوم حسین عمید، مجید پورولی کلشتری، محمد قاسمی‌پور، حامد هلاجر مهدی بوستانی، علیرضا سمیعی، علیرضا فتاح، محمدرضا صادقی، حامد تقی‌زاده، رضی‌کارد، سیاوش ایمانی، میثم امیری، محمدقائم خانی، محمد گل‌رونی، اردین ارشد، رسول پیره و مرضیه آتشی‌پور برگزار شده است.

برای تکمیل یا اصلاح این اثر، مشتاق دریافت پیشنهادهای شما هستیم.

قدم نظرهایتان بر چشم!

محمد حسن شاهنگی

مقدمه

دکتر محمدرضا سنگری

عصر انقلاب اسلامی، عصر شکوفایی و باروری ادبیات و ظهور و حضور نسلی است که یکی از فصول درخشان تاریخ ادبیات ایران را رقم زده است. ادبیات امروز، نه تنها فراتر از دیوار، بلکه فاتح قله‌های نامکشوف است و شاهد ساخت‌های نوپدید که در دست ادبی این سرزمین پیشینه ندارد. این ادبیات بارور، مدیون فضای تنفسی تازه‌ای است که انقلاب اسلامی، فراروی این نسل گشوده است. واکاوی، بازشناسی و تبیین و تسلی ابعاد و اضلاع این ادبیات، بدون شناخت شخصیت‌ها و اثرآفرینان شاخص، سدا بته بدون کاویدن زمینه‌های این زمانه، ممکن نیست و این اثر، تکاپویی در همین مسیر است.

امیرخانی یکی از استعدادهای شگرف حوزه قصه‌نویسی دوران است که آثارش جای تأمل بیشتری دارد. او تلاش می‌کند با زبانی هنرمندانه و رندانه، نکات عبرت‌آموز روزگار را پیشکش خوانندگان آثارش کند و به جای تک‌گویی، به گفت‌وگو با مخاطبش بپردازد و با او رفاقت بهتر و بیشتری داشته باشد؛ به همین دلیل است که تأثیر کلامش، درخور توجه می‌شود و خواننده رمان‌هایش،

کمتر کتاب از دستش می افتد. سوژه های آثار امیرخانی - مخصوصاً رمان هایش - تکراری و کلیشه ای نیستند و جذابیت فضاهایی که نویسنده خلق کرده، به اندازه ای است که خواننده را بیشتر وقت ها به سفرهایی روحانی و معنوی می برد و از این رو بعد از خواندن کتاب، به او تجربه ای ارزشمند اعطا می کند.

امیرخانی نویسنده ای آفاقی - انفسی است؛ هم سفر در بیرون را بسیار تجربه کرده است و هم سیر و سلوک در درون را و آمیختگی این دو تجربه، از او شخصیتی دقیق، عمیق و همه سوگیر ساخته است. همین است که وقتی می گویی امیرخانی، می توان پرسید کدام امیرخانی؟ امیرخانی داستان نویس؟ امیرخانی سفرنامه نویس؟ امیرخانی روشنفکر؟ امیرخانی سالک؟ و...

وجه مشترک آثار امیرخانی جست و جوی در حوزه «هویت» است. من او، جست و جو برای یافتن هویتی است که باید باشد؛ /ریا، ترسیم هویت کسب شده در دفاع مقدس است - که باید حفظ شود - /از به، بازگشت به هویتی است که قهرمان در نیروی هوایی داشته است (هویت پیراز)؛ /نشت نشا، قصه فرار مغزها و گریز از هویت و گم شدن هویت در دانشگاه و جانستان کابلستان، طرح هویت مطلوبی به نام جوانمردان زمین است؛ صنعتی که امیرخانی به مردم افغانستان می دهد.

امیرخانی جسور است؛ به قلمروهایی سرک می کشد که دیگران سر ورود به آنها را ندارند. قدم زدن در کوچه های بی عبور یا کم عبور جرئت مسیحایی می خواهد و شکافتن نیل موج خیز مسائل امروز، عصای موسایی. این جرئت و

شهامت در قلم امیرخانی هست؛ حتی در داستان سیستان به مشاهده آنچه در صفحه هست و چشم‌ها می‌بینند، اکتفا نمی‌کند و آن‌سوتر را می‌کاود و می‌نمایاند.

خلاقیت در تار و پود و آوندهای آثار امیرخانی جاری و ساری است. رسم‌الخط ویژه، نگارش ویژه، نگاه ویژه و ساختارسازی ویژه، خصلت آثار او است.

دامنه نوآوری‌های امیرخانی به موضوعاتی که در حاشیه زندگی همه ما هست و سرده از کمرشان می‌گذریم، نیز می‌رسد؛ اما او درنگ می‌کند، می‌یابد و با صراحتی عجیب و بی‌پرده و حتی گاه رسواگرانه، آن را عریان می‌کند! همین است که گاهی برای او مشکل ساز می‌شود.

رضا امیرخانی فرزند انقلاب و وفادار به گفتمان انقلاب اسلامی است و با فرصتی که دارد، فرداها، حرف‌های تندی درباره او خواهیم شنید.

امیرخانی یکی از فعالان و فردی شاخص و جوان در ادبیات انقلاب اسلامی است. در کتاب پیش‌رو، تلاش بر آن بوده است تا من به نندوخته‌ها، آموخته‌ها، تجربه‌های زیستی و آثار این نویسنده تأثیرگذار زده شود و نندوخته‌ها و دریچه‌های گوناگون، ابعاد کتاب‌های وی تماشای و داوری شود. حقیقت این است که با وجود گفته‌ها و نکته‌یابی‌های بسیار در آثار امیرخانی، هنوز ناگفته‌ها و نایافته‌ها فراوان است و اگر جلسات مستقل برای بررسی هریک از آثار او تشکیل شود، افق‌های تازه‌تری را نمایان خواهد کرد.

در پایان، از مرکز پژوهش‌های جوان سپاسگزاریم که به این مهم پرداخته، زمینه بحث، بررسی و نقد ابعاد و اضلاع آثار امیرخانی و اندیشه و شخصیت

او را فراهم آورده است. امید است این گام، تداوم یابد و دیگر نویسندگان و اثرآفرینان را «مشمول عنایت» خویش قرار دهد تا در آینده، مجموعه‌ای از جمند را در باب نویسندگان انقلاب اسلامی شاهد و ناظر باشیم.

محمد رضا سنگری

www.ketab.ir